

عنوان مقاله:

تحلیل برخوانی «آرش» بهرام بیضایی، با رویکرد ترامنتیت

محل انتشار:

پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت، دوره 10، شماره 2 (سال: 1400)

تعداد صفحات اصل مقاله: 24

نویسندگان:

شیرزاد طایفی - دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

کوروش سلمان نصر - دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

خلاصه مقاله:

بهرام بیضایی، نویسنده، فیلم ساز، کارگردان تئاتر، نمایشنامه نویس و پژوهشگر نامدار و صاحب سبک ایرانی است. او با بهره‌گیری از پشتوانه‌های اساطیری، حماسی، تاریخی و فرهنگ عامه ایران و جهان، به خلق اثر می‌پردازد؛ از این رو، آثار او پیوندهای عمیق و گسترده‌ای با زمینه‌های فکری و بن‌مایه‌های فرهنگی ایران و سایر ملل جهان دارد. نمایشنامه «آرش» او نیز، واجد چنین ویژگی شاخصی است. باید بیش از پیش به این نکته توجه کرد که بر اساس رویکردها و نظریات بینامتنی، آفرینشگران، در خلق آثار خود چندان به داشته‌ها، آموزه‌ها و اندوخته‌های بکر ذهنی خویش تکیه نمی‌کنند؛ بلکه آن‌ها را با مد نظر قرار دادن متون از پیش موجود، تدوین می‌نمایند، که خود این متون بنیان فرهنگ، اندیشه، هنر و ادب زمانه خویش هستند. در پژوهش پیش رو، کوشیده‌ایم به روش تحلیل محتوا و با تکیه بر مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، و کاربست نظریه «ترامنتیت» ژنت (از نظریه‌پردازان بینامتنیت)، متن نمایشنامه «آرش» را تحلیل کنیم. دستاوردهای پژوهش گویای این است که این نمایشنامه (برخوانی)، مشتمل بر عناصر بینامتنی، بیش‌متنی، فرامتنی، سرمتنی و پیرامتنی با بسامدی درخور توجه است، که همین امر، این اثر را واجد ظرفیت جدید معنایی و خوانش دگرسان کرده است؛ در مواجهه بینامتنی این اثر با متن معاصر آن، یعنی منظومه آرش سیاووش کسرای، بیضایی اسطوره را به چالش می‌کشد و آرش مطلوب خود و جامعه خود را به تصویر می‌کشد؛ هر چند هر دوی آثار با اسطوره آب و دیو خشکسالی در ارتباط هستند. از سوی دیگر می‌توان در تحلیل فرامتنی، طبقات موجود در برخوانی آرش را منطبق با طبقات موجود در نظریه استبداد شرقی ویتفولگ دانست که بر بنیان جامعه آب‌سالار و روابط حاکم بر آن تعریف می‌شود. از منظر تحلیل پیرامتنی این اثر با نمایشنامه‌های اژدهاک و کارنامه بندار بیدخش در ارتباط است. در بخش تحلیل سرمتنی نیز، این نمایشنامه به گونه‌ای از تراژدی شباهت دارد که با تعزیه مسیح و ماجرای کربلا بی‌ارتباط نیست.

کلمات کلیدی:

نمایشنامه، بهرام بیضایی، آرش، ژنت، ترامنتیت

لینک ثابت مقاله در پایگاه سیویلیکا:

<https://civilica.com/doc/1296935>

